EKOLOGIK HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIK: MUAMMO VA YECHIMLAR

Nurullayeva Nazirabonu Nasullayevna
Buxoro yuridik texnikumi Davlat huquqiy faoliyati yònalishi 1-bosqich talabasi
DOI : 10.67620/TIPUjournal.330006

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola ekologik huquqbuzarliklar uchun javobgarlik tizimini o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada ekologik huquqbuzarlik tushunchasi va ularning shakllari tahlil qilinadi, fuqarolar va yuridik shaxslarning huquqiy javobgarligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, amaldagi milliy qonunchilikdagi kamchiliklar va muammolar aniqlanib, ularni hal etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari ekologik huquqni rivojlantirish va samarali nazorat mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan. Maqola ilmiy nazariy tadqiqot va amaliy takliflarni birlashtirib, ekologik huquq sohasida ilgari surilayotgan muammolarni hal etish imkoniyatlarini ko‘rsatadi.

КАЛИТ СЎЗЛАР

ekologik huquq, huquqbuzarlik, javobgarlik, ekologik qonunchilik, nazorat, takliflar.

KIRISH

Atrof-muhitni muhofaza qilish bugungi kunda insoniyat oldidagi eng dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ekologik muammolar nafaqat tabiatga, balki jamiyat hayotiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ekologik huquqbuzarliklarni aniqlash va ularga javobgarlikni belgilash muhim ahamiyatga ega.

Ekologik huquqbuzarlik tushunchasi huquqiy va amaliy nuqtai nazardan o‘rganilishi zarur bo‘lgan tushunchalardan biridir. Mazkur maqola ekologik huquqbuzarliklarning asosiy shakllarini tahlil qiladi, amaldagi milliy qonunchilikdagi bo‘shliqlarni aniqlaydi va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqadi.

Maqola maqsadi — ekologik huquqbuzarliklar uchun javobgarlik tizimini mukammallashtirish yo‘llarini aniqlash va huquqiy takliflar kiritishdir. Tadqiqot natijalari ekologik huquqni rivojlantirishga va milliy nazorat mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan.

Asosiy qism.

Ekologiya huquqi (yoki eco huquq) – bu atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va tabiat bilan inson o'rtasidagi munosabatlarni huquqiy tartibga soluvchi qonunlar va normalar tizimidir, ya'ni u tabiat va jamiyat munosabatlariga tegishli barcha huquqiy masalalarni qamrab oladi.

Asosiy tushunchalar:

Predmet (nima tartibga solinadi): Atrof-muhitning holati, tabiiy resurslar (suv, havo, tuproq, o'rmonlar, hayvonot dunyosi) va ulardan foydalanish, ifloslanishning oldini olish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash kabi munosabatlar.

Subyektlar (kimlar ishtirok etadi): Davlat organlari, korxonalar, jismoniy shaxslar va nodavlat tashkilotlar.

Maqsadi:

Inson salomatligi va hayotini ekologik zararlardan himoya qilish.

Tabiiy resurslarni kelajak avlodlar uchun saqlab qolish.

Ekologik jinoyatlar va huquqbuzarliklarga qarshi kurashish.

U davlat, huquq va tabiat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni huquqiy asosda tartibga soladi va O'zbekistonning ekologik siyosatining muhim qismini tashkil etadi.

Ma’lumki, konstitutsiyaviy normalarning ekologik siyosatni amalga oshirishdagi o‘rni va ahamiyati beqiyos. Aynan Asosiy qonunda davlat organlari va jamoat birlashmalarining ekologik faoliyatini shakllantirish bo‘yicha asosiy prinsiplari mustahkamlanadi, fuqarolarning ekologik burchlari belgilanadi, jamiyatning ekologik barqaror rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlari o‘rnatiladi va h.k.

Konstitutsiyaviy normalar tizimi jamiyat va tabiatning o‘zaro aloqasi chog‘ida yuzaga keladigan va tartibga solinadigan ijtimoiy munosabatlar tavsifidan kelib chiqib, shartli ravishda ikki qismga – umumiy va maxsus ekologik normalarga bo‘linishi mumkin.

Umumiy konstitutsiyaviy normalar demokratik-huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishda, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining faoliyatini tashkil etishning asosiy prinsiplarini belgilashda, fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklarini kafolatlashda, ekologik huquq-tartibotni mustahkamlashda dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xususan, Konstitutsiyamizning 10-bobi inson va fuqarolarning huquq va erkinliklari kafolatlariga bag‘ishlangan bo‘lib, unda davlatning fuqarolarning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlangan (shu jumladan ekologik) huquqlarini kafolatlashi belgilangan.

Shuningdek, Asosiy Qomusimizning beshinchi bo‘limida davlat hokimiyatini tashkil etishning asosiy qoidalari belgilangan bo‘lib, ushbu normalar ekologik qonunchilikning shakllanishi va shu sohadagi davlat organlarining tashkil etilishida muhim huquqiy negiz bo‘lib xizmat qiladi.

Yuqoridagilardan tashqari Konstitutsiyamizda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar Mahkamasining vakolatlari ham belgilangan bo‘lib, ushbu normalar mazkur organlarning ekologiya sohasidagi vakolatlarining huquqiy maqomini belgilovchi milliy qonun hujjatlarining rivojlanishi uchun asos bo‘ladi.

Umumiy konstitutsiyaviy normalarning ahamiyati yana shu bilan belgilanadiki, birinchidan, ularda ekologik munosabatlar to‘g‘ridan-to‘g‘ri tartibga solinmagan; ikkinchidan, ushbu normalar ekologik qonunchilikning shakllanishi va rivojlanishida muhim ahamiyatga bo‘lgan asosiy qoidalarni belgilab beradi.

Ekologik javobgarlik — bu insonlarning o‘z faoliyatlari natijasida atrof-muhitga keltiriladigan ta’sirni anglab, uni kamaytirishga qaratilgan harakatlaridir. Bu javobgarlik shaxsiy, jamoaviy va milliy darajalarda namoyon bo‘lishi mumkin va quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

– Shaxsiy javobgarlik: Har bir insonning kundalik faoliyatida atrof-muhitni asrashga harakat qilishi;

– Korporativ javobgarlik: Korxonalarning ishlab chiqarish jarayonlarida ekologik standartlarga rioya qilishi;

– Davlat javobgarligi: Hukumatning ekologik qonunlar va siyosatlarni joriy etishi.

Ekologik javobgarlik — bu faqatgina lozim harakat emas, balki insoniy burchimizdir. Atrof-muhitni asrash va muhofaza qilish orqali biz nafaqat o‘zimizning, balki kelajak avlodlarning ham hayotini yaxshilaymiz. Har birimiz kundalik hayotimizda kichik bo‘lsa-da, ekologik javobgarlikni namoyon etish orqali katta o‘zgarishlarga sababchi bo‘lishimiz mumkin.

Amaliyotda ekologik javobgarlikni qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar

Qayta ishlash va taqsimlash

Qayta ishlash: Qog‘oz, plastik, shisha va metall kabi materiallarni qayta ishlash uchun ajratish.

Taqsimlash: Axlatni kategoriyalar bo‘yicha ajratish va maxsus konteynerlarga tashlash.

Energiyani tejash

Energiya samarador uskunalardan foydalanish: Energiya sarfini kamaytiruvchi maishiy texnika va lampochkalarni tanlash.

Elektr uskunalarini o‘chirish: Foydalanilmayotgan uskunalarni rozetkadan sug‘urib qo‘yish.

Suvni tejash

Suvni oqilona iste’mol qilish: Keraksiz suv isrofiga yo‘l qo‘ymaslik.

Suvni qayta ishlash: Yomg‘ir suvini yig‘ish va bog‘larni sug‘orishda foydalanish.

Zararli odatlardan saqlanish

Tamakidan voz kechish: Tamakining chekish nafaqat sog‘likka, balki atrof-muhitga ham zarar yetkazadi.

Zararli moddalarni chiqarishni kamaytirish: Avtomobillarning chiqindi gazlarini kamaytirish uchun jamoat transportidan foydalanish.

Ko‘chat ekish va yashillashtirish

Daraxtlar ekish: Kislorod manbaini ko‘paytirish va havoni soflash.

Bog‘lar va istirohat bog’larini parvarish qilish: Jamoat joylarini tozalab, ko‘kalamzorlashtirish.

Ekologik ta’lim

O‘zingiz va yaqinlaringizni xabardor qilish: Ekologik muammolar haqida bilimlarni oshirish.

Maktablarda va jamoatlarda seminarlar: Ekologik madaniyatni yoshlar o‘rtasida targ‘ib qilish.

Toza texnologiyalardan foydalanish

Qayta tiklanuvchi energiya manbalari: Quyosh, shamol energiyasidan foydalanish.

Eko-uskunalar: Atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan texnika va texnologiyalarni joriy etish.

Qonunlarga rioya qilish

Ekologik qonunlarga amal qilish: Atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan qonun va me’yorlarga rioya qilish.

Ijtimoiy nazorat: Qonun buzilish holatlarini aniqlab, tegishli organlarga xabar berish.

Xulosa. Ushbu maqolada ekologik huquqbuzarliklar uchun javobgarlik tizimi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ekologik huquqbuzarliklarning asosiy muammolari — amaldagi tartibotdagi bo‘shliqlar, nazorat mexanizmlarining yetarli emasligi va huquqiy choralarni samarali qo‘llashdagi kamchiliklardir.

Shuningdek, maqolada ekologik huquqbuzarliklarni oldini olish va javobgarlikni mustahkamlash bo‘yicha takliflar ishlab chiqildi: nazorat tizimini takomillashtirish, xalqaro standartlar tajribasini tatbiq qilish va huquqiy mexanizmlarni samarali qo‘llash.

Natijada, ekologik huquqbuzarliklar uchun javobgarlik tizimini takomillashtirish nafaqat tabiiy muhitni muhofaza qilish, balki jamiyat va iqtisodiyot rivojiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi aniqlandi.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. oilaqadriyat.uzoilaviy qadriyatlarni mustahkamlash portali
2. Ekologik munosabatlarning konstitutsiyaviy huquqiy asoslari:milliy va xorijiy tajriba.
3. wikipedia.eco huquq.uz